

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАВОД ЗА ЈАВНО ЗДРАВЉЕ
ВРАЊЕ

17 500 Врање, Ј. Ј. Лунге бр. 1

☎ 017/421-310, Факс: 017/400-271, Е mail: zjzivr@open.telekom.rs

Рег.број: 4-490-00
Текући рачун:
840-269661-28
Матични број: 7205830
ПИБ 100547873

АНАЛИЗА ПОЈЕДИНИХ ПОКАЗАТЕЉА ЗДРАВСТВЕНОГ СТАЊА
СТАНОВНИШТВА ГРАДА ВРАЊА У 2012. ГОДИНИ
СА ПРЕДЛОГОМ МЕРА ЗА ЊЕГОВО ПОБОЉШАЊЕ

ОСНОВНИ ДЕМОГРАФСКИ ПОДАЦИ О
ПЧИЊСКОМ ОКРУГУ

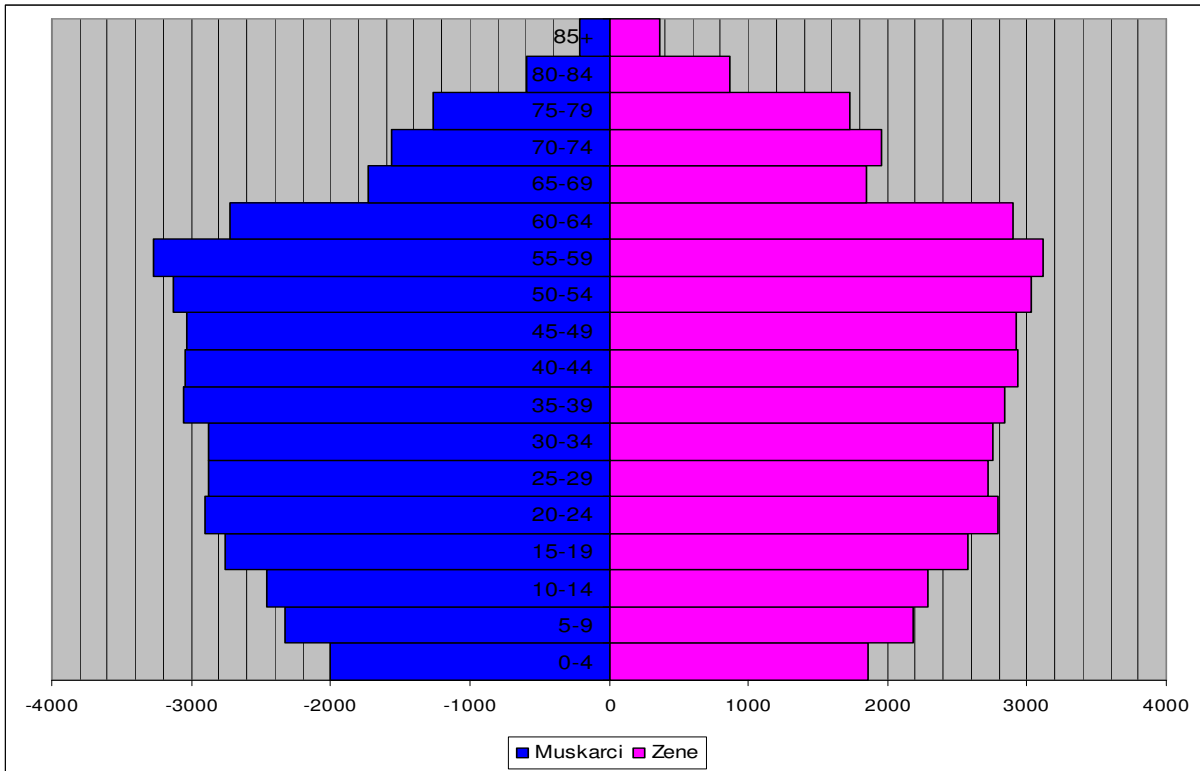
Пчињски округ се простире на територији од 3520 км². чине га седам општина са укупно 350 насеља.

Према процени Републичког завода за статистику у 2011.год. у Округу живи 226 649 становника. С обзиром да је албанско становништво у општинама Бујановац и Прешево одбило да се попише, још увек се ради са проценом броја становника за 2011.г. а не са подацима Пописа из 2011. Подаци су приказани у табели бр.1

Табела 1. Основни подаци о територији и становништву Пчињског округа

Назив општине	Број насеља	Површина km ²	Број становника	Мушкарци	Жене
Босилеград	36	571	7987	4083	3904
Бујановац	57	461	45626	22750	22876
Владичин Хан	50	366	21609	10888	10721
Град Врање	105	859	86120	43169	42951
Прешево	34	264	40078	20147	19931
Сурдулица	35	629	20033	9993	10040
Трговиште	33	370	5196	2779	2417
Округ	350	3520	226649	113809	112840

Графикон бр.1 Структура становништва Града Врања по полу и старости

ЗДРАВСТВЕНА СЛУЖБА И ЗДРАВСТВЕНО СТАЊЕ

Здравствено стање становништва града Врања у ужем смислу, у 2012. години исказано је кроз показатеље оболевања и умирања, који су резултат здравствених потенцијала становништва и изложености утицајима бројних ризика у оквиру индивидуалног и групног понашања, ризика у радној и животној средини и социоекономског окружења.

Примарну здравствену заштиту становништво града Врања остварује у Дому здравља Врање и истуреним здравственим станицама и амбулантама.

На примарном нивоу здравствене службе, односно у службама: опште медицине, здравствене заштите мале и предшколске деце, школске деце, здравствене заштите жена, и у медицини рада, утврђено је укупно 143 522 обољења, стања и повреда у 2012.г.

Структура регистрованих обољења, стања и повреда у Д.З.Врање у 2012. години:

Табела 2. Структура обољења, стања у Д.З.Враће у 2012.г.

Обољења	Број	%
Болести система за дисање	63248	44,1
Фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом	13543	9,4
Болести система крвотока	11253	7,8
Болести мишићно-коштаног система	8615	6,0
Болести мокраћно-полног система	7921	5,5
Болести система за варење	7798	5,4
Остало	31144	21,7
Укупно	143522	100,0

У структури регистрованих обољења доминирају седам група обољења, стања и повреда и то:

- болести система за дисање - 44,1%
- фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом - 9,4%
- болести система крвотока - 7,8%
- болести мишићно-коштаног система - 6,0%
- болести мокраћно-полног система - 5,5%
- болести система за варење - 5,4%
- остало: 21,7%

Графикон бр.2. Структура обољења, стања и повреда у Д.З.Врање у 2012. години:

ОБОЉЕВАЊЕ МАЛЕ И ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ

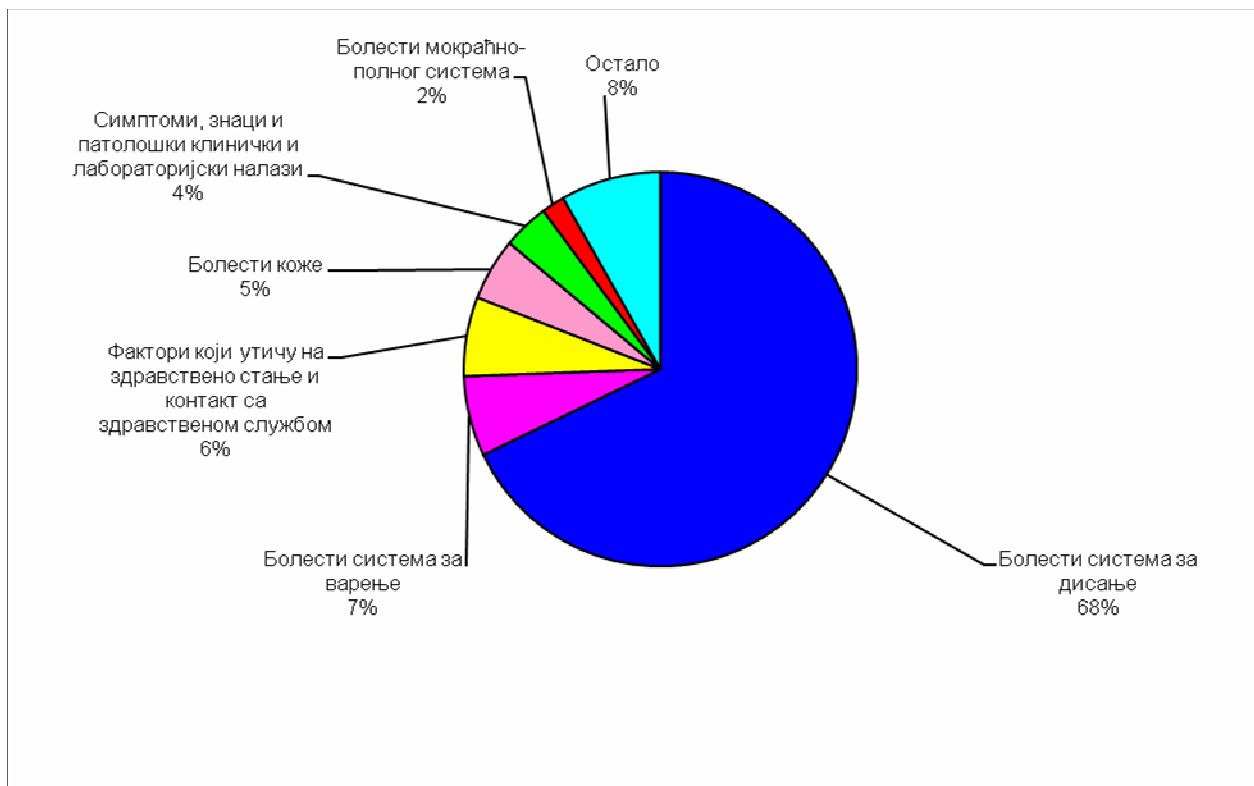
Табела 3. Структура обољења-стања у Диспанзеру за малу и предшколску децу у ДЗ Врање у 2012.г.

Обољења	Број	%
Болести система за дисање	24466	67,8
Болести система за варење	2380	6,6
Фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом	2351	6,5
Болести коже	1853	5,1
Симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази	1364	3,8
Болести мокраћно-полног система	687	1,9
Остало	2967	8,2
Укупно	36068	100,0

У структури регистрованих обољења доминирају следеће групе обољења, стања и повреда и то:

- болести система за дисање са 67,8 %,
- болести система за варење са 6,6 %,
- фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом са 6,5 %,
- болести коже са 5,1 %,
- симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази са 3,8 %,
- болести мокраћно-полног система са 1,9 %
- остало- 8,2 %

Графикон бр.3. Структура обољења, стања и повреда у диспанзеру за малу и предшколску децу у ДЗ Врање у 2012. години:

ОБОЉЕВАЊЕ ШКОЛСКЕ ДЕЦЕ И ОМЛАДИНЕ

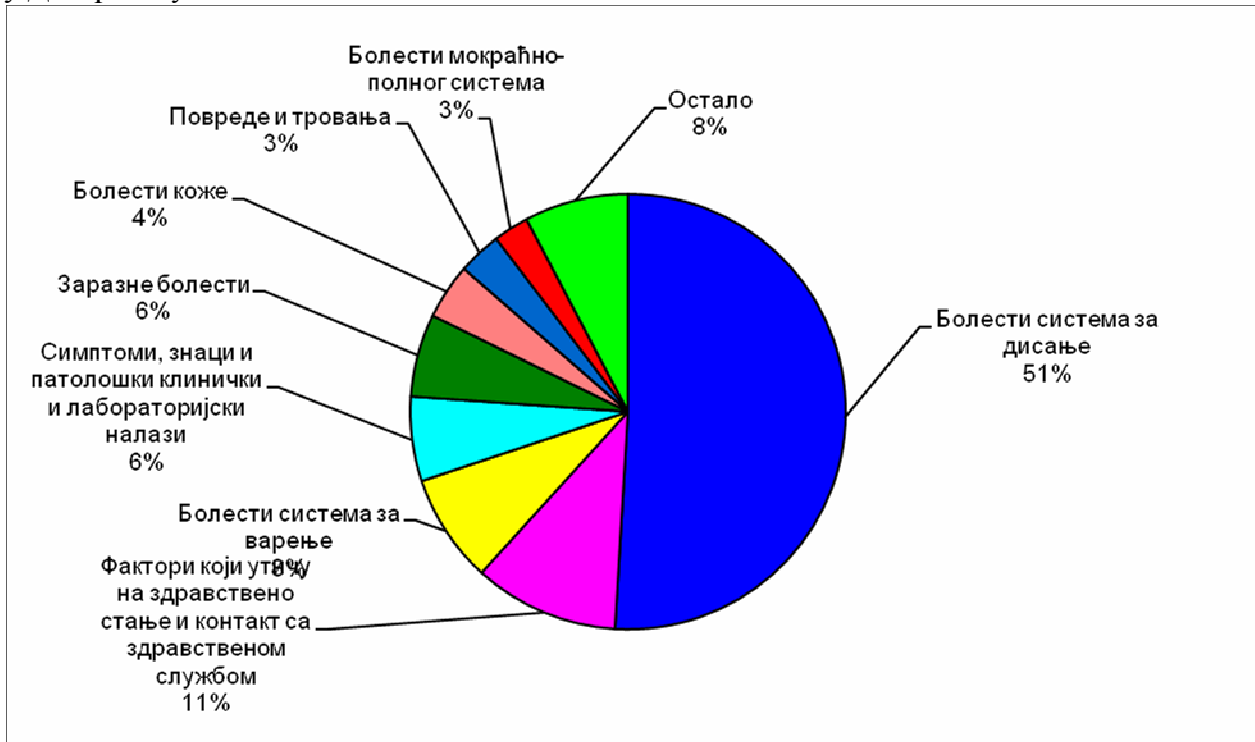
Табела 4. Структура обољења-стања у Диспанзеру за школску децу и омладину у ДЗ Врање у 2012.г.

Обољења	Број	%
Болести система за дисање	15731	50,9
Фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом	3334	10,8
Болести система за варење	2499	8,1
Симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази	1939	6,3
Заразне болести	1900	6,2
Болести коже	1277	4,1
Повреде и тровања	996	3,2
Болести мокраћно-полног система	815	2,6
Остало	2385	7,7
Укупно	30876	100,0

У структури регистрованих обољења доминирају следеће групе обољења, стања и повреда и то:

- болести система за дисање са **50,9%**,
- фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом са **10,8%**
- болести система за варење са **8,1%**
- симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази - **6,3%**
- заразне болести - **6,2%**
- болести коже са **4,1%**
- повреде и тровања - **3,2%**
- болести мокраћно-полног система **2.6%**.
- остало - **7,7%**

Графикон бр.4. Структура обољења, стања и повреда у диспанзеру за школску децу и омладину у ДЗ Врање у 2012. години:

МОРБИДИТЕТ РЕГИСТРОВАН У ДЕЛАТНОСТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ ЖЕНА

Најчешће групе обољења, стања и повреда утврђених у делатности здравствене заштите жена:

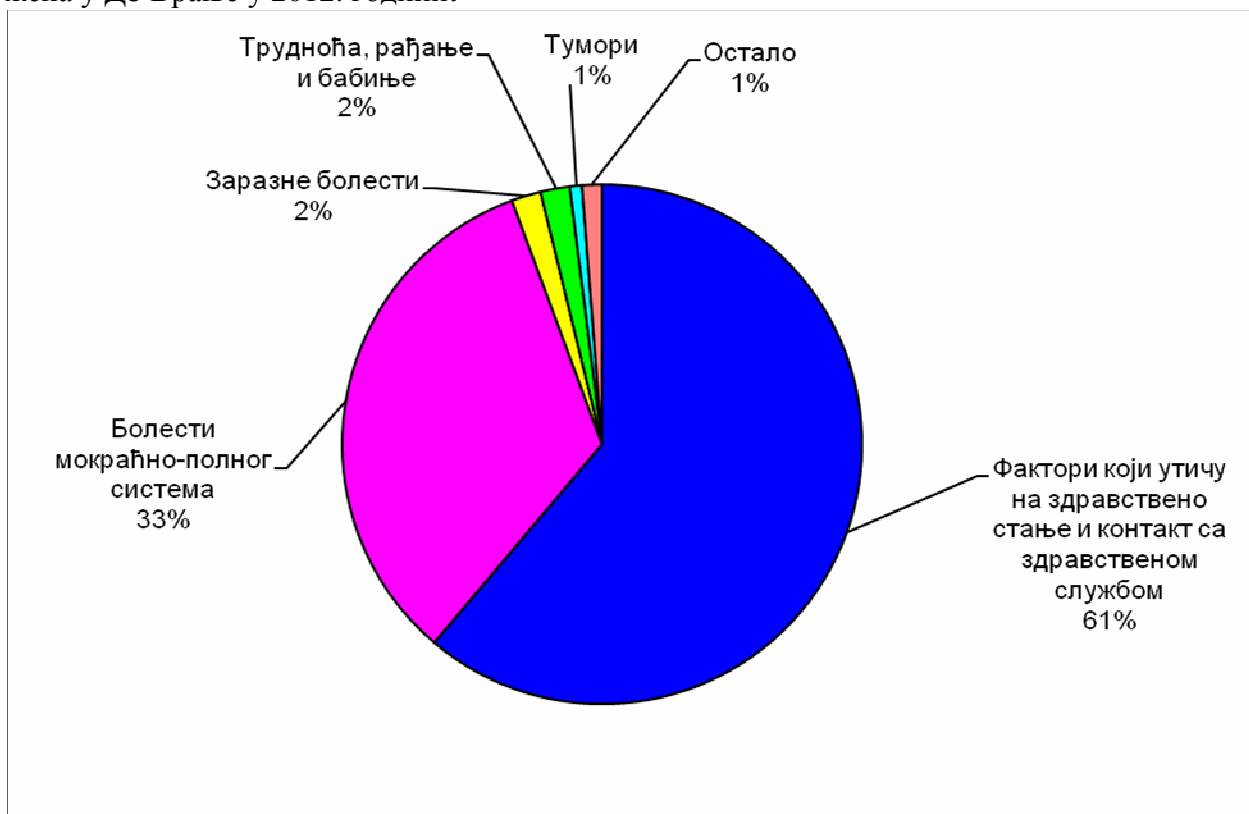
Табела 5. Структура обољења-стања у Диспанзеру за здравствену заштиту жена у ДЗ Врање у 2012.г.

Обољења	Број	%
Фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом	6712	61,2
Болести мокраћно-полног система	3641	33,2
Заразне болести	201	1,8
Трудноћа, рађање и бабиње	200	1,8
Тумори	82	0,7
Остало	136	1,2
Укупно	10972	100,0

У структури регистрованих обољења доминирају следеће групе обољења, стања и повреда и то:

- фактори који утичу на здрав.стање и контакт са здрав.службом – 61,2%
- болести мокраћно-полног система са 33,2%,
- заразне и паразитарне болести са 1,8%.
- трудноћа, рађање и бабиње са 1,8%,
- тумори са 0,7%
- остало – 1,2%

Графикон бр.5. Структура обољења, стања и повреда у диспанзеру за здравствену заштиту жена у ДЗ Врање у 2012. години:

МОРБИДИТЕТ РЕГИСТРОВАН У ДЕЛАТНОСТИ ОПШТЕ МЕДИЦИНЕ

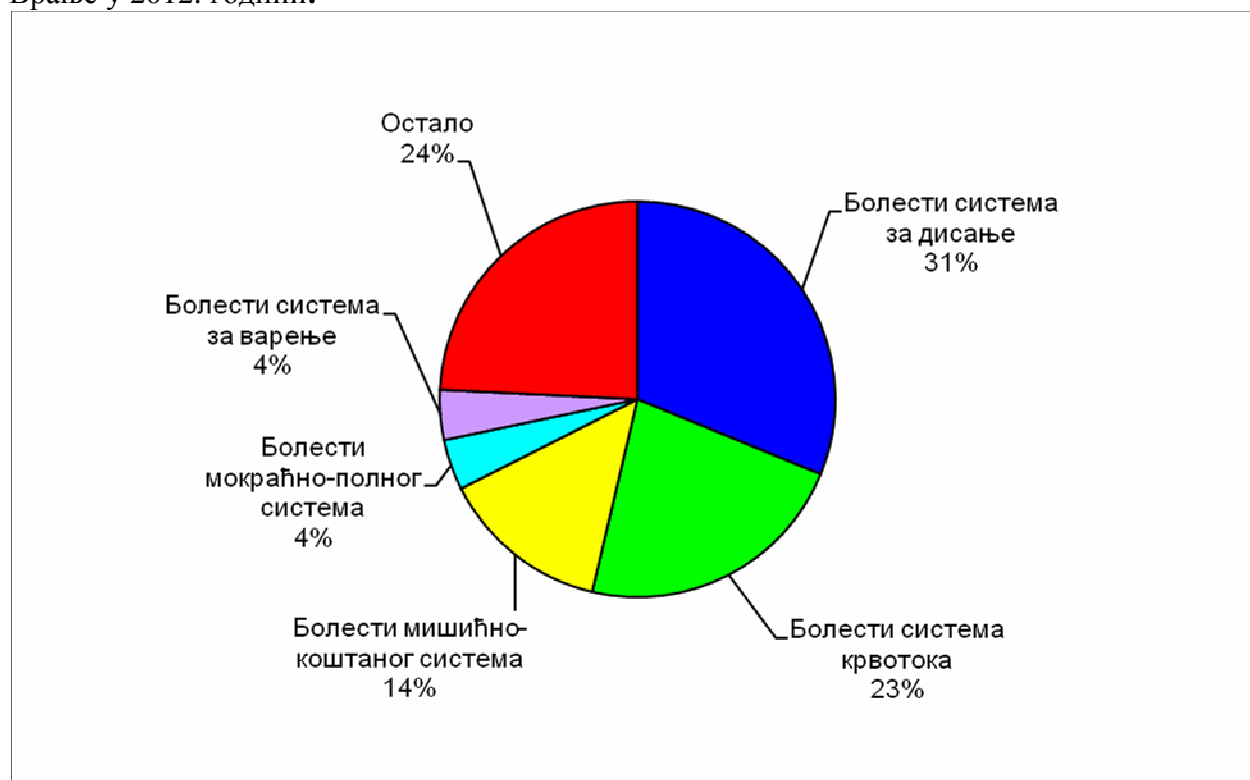
Табела 6. Структура обољења-стања у Диспанзеру опште медицине у ДЗ Врање у 2012.г.

Обољења	Број	%
Болести система за дисање	13556	31,2
Болести система крвотока	9780	22,5
Болести мишићно-коштаног система	6025	13,9
Болести мокраћно-полног система	1799	4,1
Болести система за варење	1777	4,1
Остало	10530	24,2
Укупно	43467	100,0

Структура регистрованих обољења и стања у 2012. години:

- болести система за дисање са 31,2%,
- болести система крвотока са 22,5%,
- болести мишићно-коштаног система са 13,9%,
- болести мокраћно полног система са 4,1%
- болести система за варење са 4.1%.
- остало – 24,2%

Графикон бр.6. Структура обољења, стања и повреда у диспанзеру опште медицине у ДЗ Врање у 2012. години:

МОРБИДИТЕТ РЕГИСТРОВАН У ДЕЛАТНОСТИ МЕДИЦИНЕ РАДА

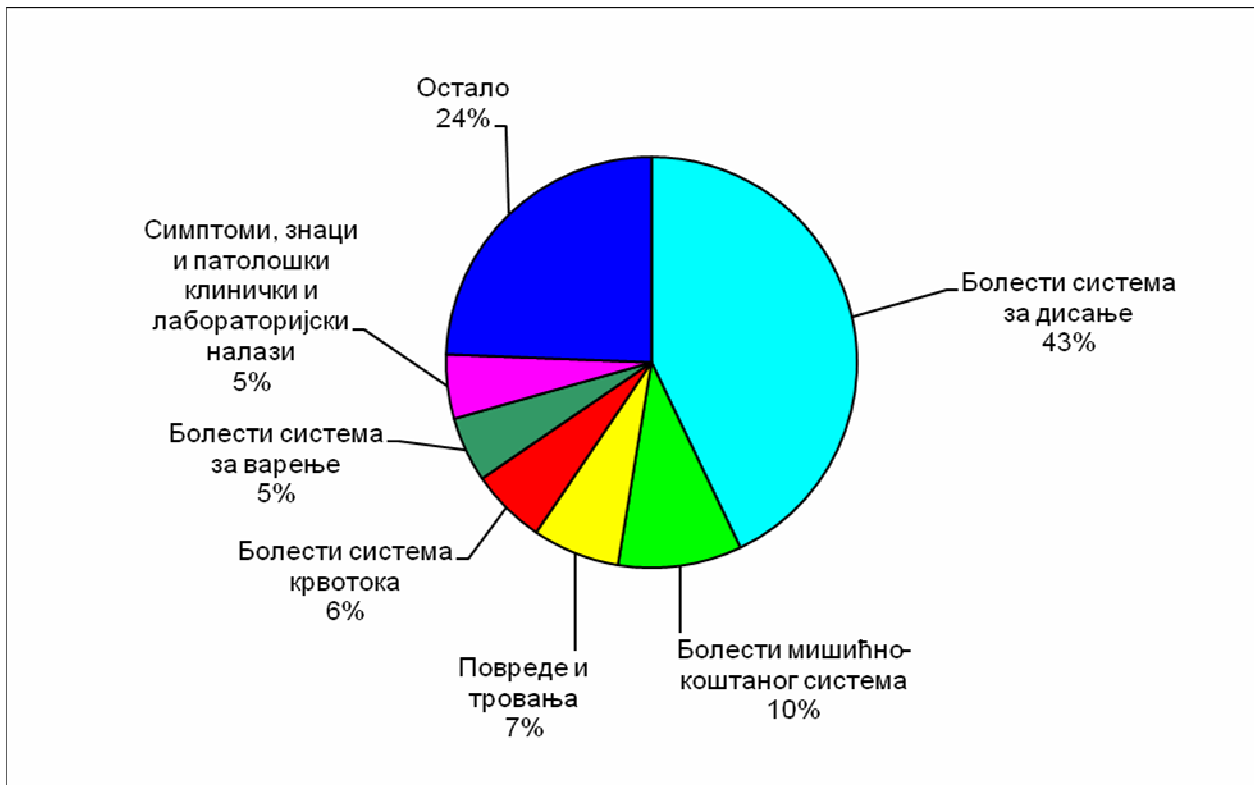
Табела 7. Структура обољења-стања у Диспанзеру медицине рада у ДЗ Врање у 2012.г.

Обољења	Број	%
Болести система за дисање	9495	42,9
Болести мишићно-коштаног система	2155	9,7
Повреде и тровања	1521	6,9
Болести система крвотока	1316	5,9
Болести система за варење	1136	5,1
Симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази	1119	5,1
Остало	5397	24,4
Укупно	22139	100,0

Структура регистрованих обољења и стања у 2012. години:

- болести система за дисање са 42.9%,
- болести мишићно-коштаног система са 9.7%,
- повреде и тровања са 6.9%
- болести система крвотока са 5.9%,
- болести система за варење са 5.1%
- симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази са 5.1%.
- остало – 24,4%

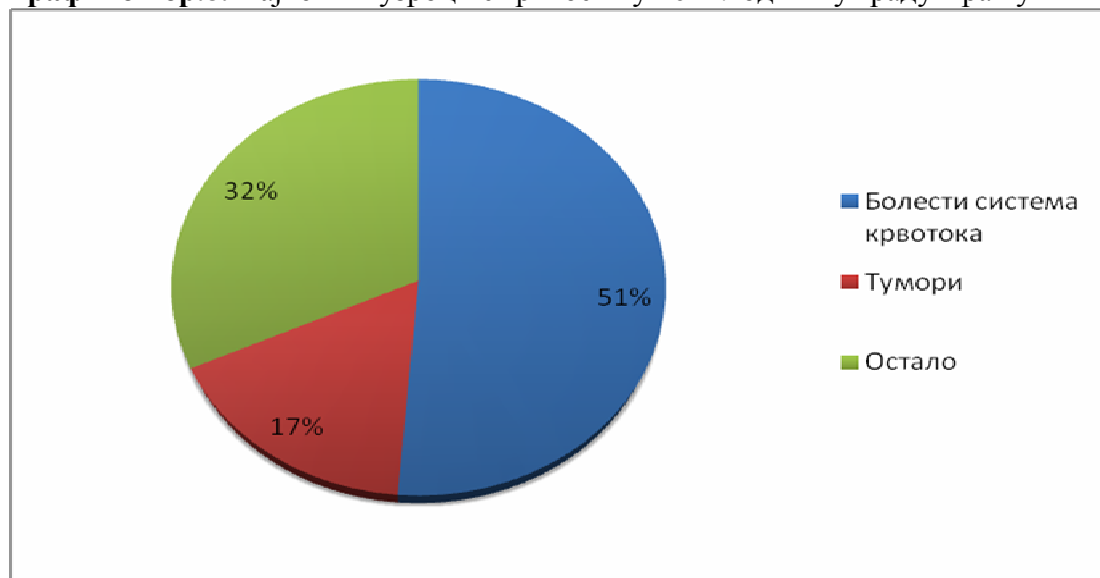
Графикон бр.7. Структура обољења, стања и повреда у диспанзеру медицине рада у ДЗ Врање у 2012. години:

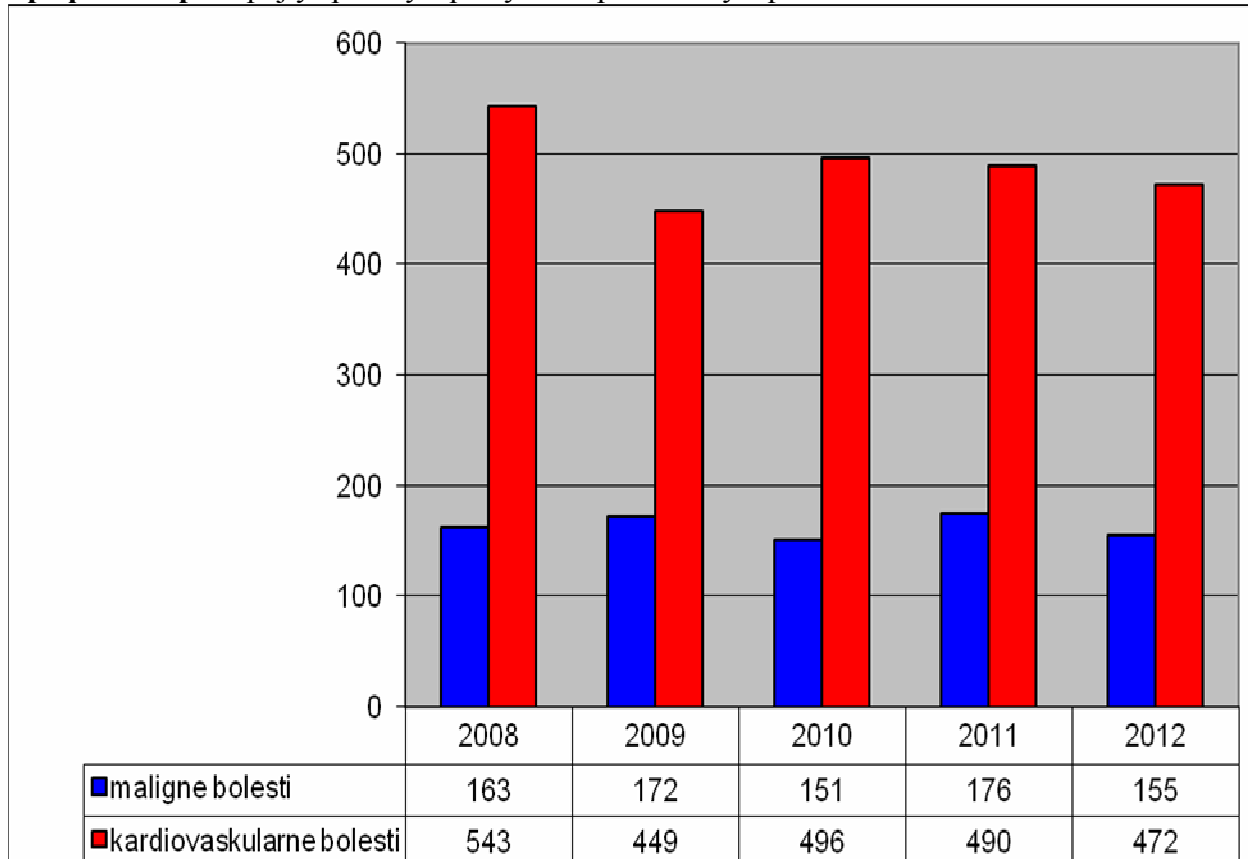
СМРТНОСТ НА ТЕРИТОРИЈИ ГРАДА ВРАЊА

• У 2012.години је Заводу за јавно здравље Врање достављено 920 потврда о смрти становника Града Врања, (у 2009 г., умрло је 973 становника, у 2010.г. – 1006, у 2011г.- 1092). Однос умрлих мушкараца и жена у 2012.г. је приближно исти са претходним годинама (49,6% жена и 50,4% мушкараца). Структура умирања приказана је на графикону број 8. Најчешћи узроци смртности у 2012.години, као и предходних година су болести система крвотока са 51 % и малигни тумори са 17 % (графикон бр8 и бр 9).

Графикон бр.8. Најчешћи узроци смртности у 2012.години у граду Врању

Графикон бр 9 Број умрлих у Врању од кардиоваскуларних и малигнух обољења од 2008-2012

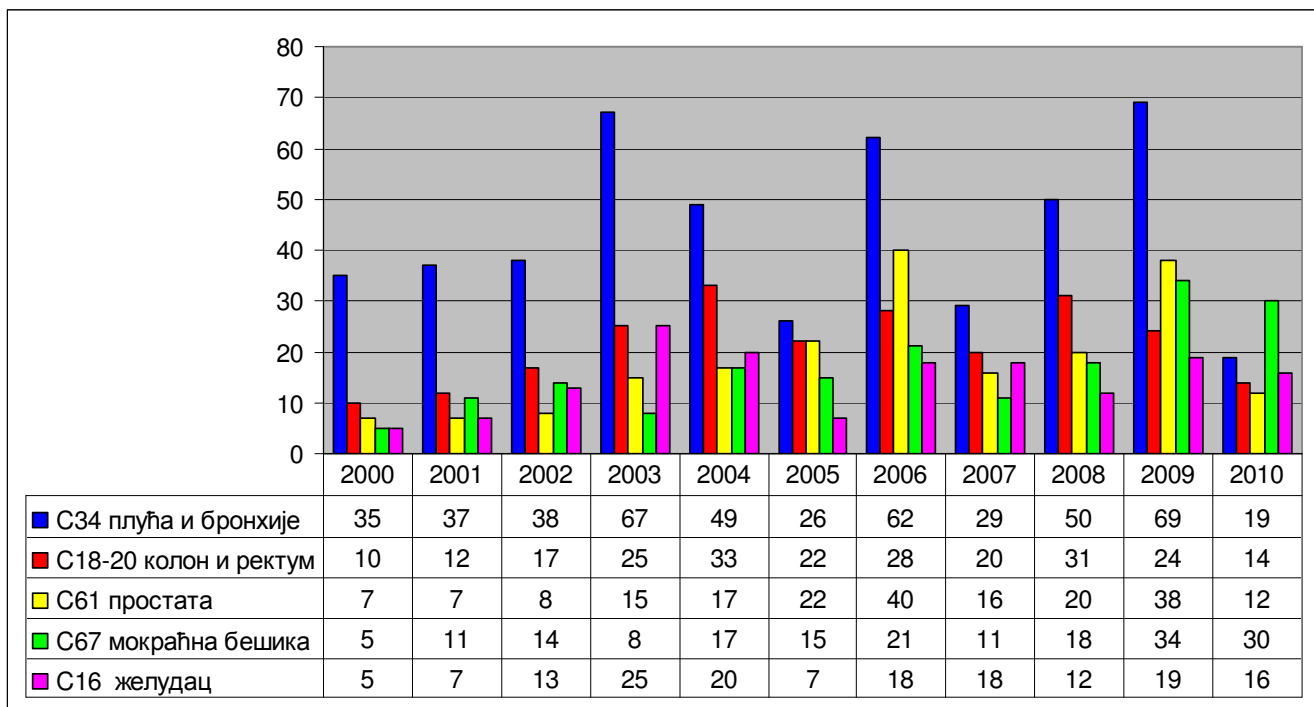
АНАЛИЗА УЧЕСТАЛОСТИ ОБОЉЕВАЊА ОД МАЛИГНИХ БОЛЕСТИ У ГРАДУ ВРАЊУ У ПЕРИОДУ 2000-2010.г.

Табела 8. Број новооболелих од малигнух неоплазми, све локализације, Врање, 2000.-2010. г.

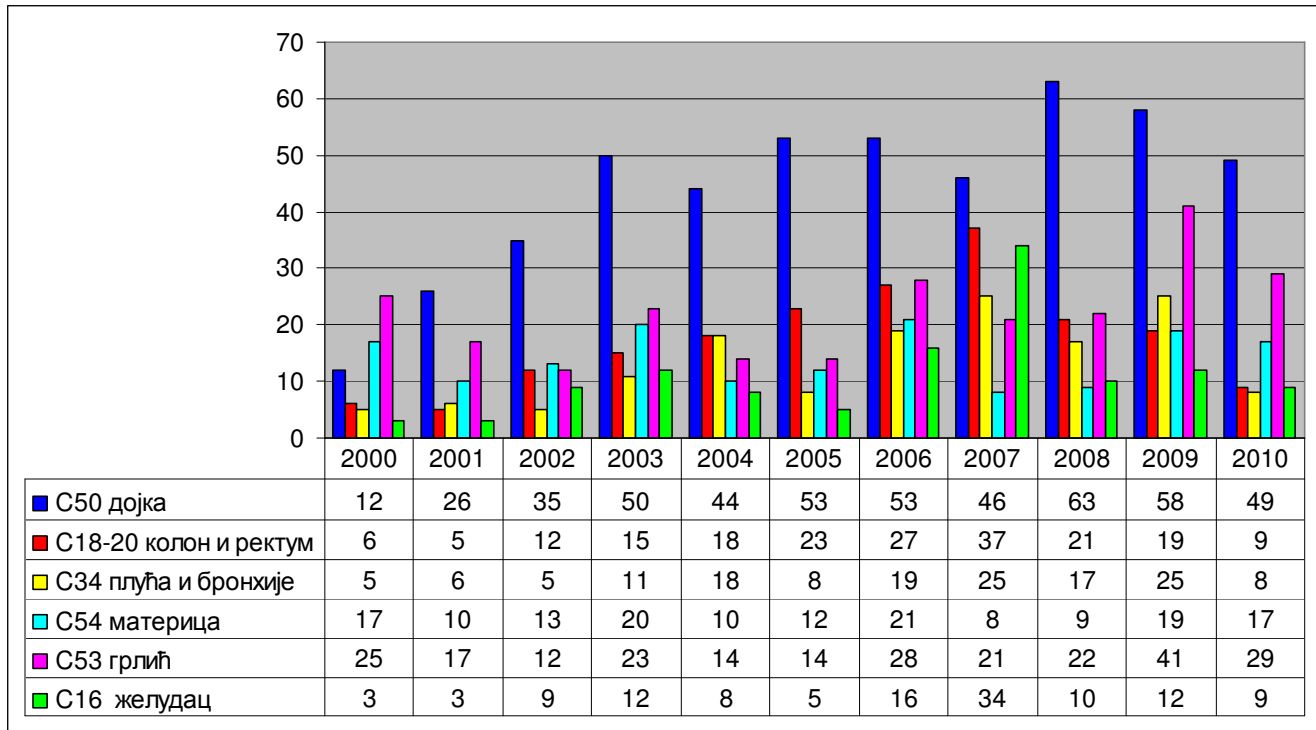
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Мушкарци	131	166	188	228	263	192	269	174	225	214	145
Жене	125	140	172	209	213	198	261	325	212	205	166
Укупно	256	306	360	437	476	390	530	499	437	419	311

У односу на 2000.годину број новооболелих од малигнух болести највећи је код особа мушког пола у 2006.години, када је забележен двоструко већи број оболелих мушкараца док је највећи број оболелих жена приметан у 2007. години. Разлоге за ово увећање броја оболелих можемо наћи и у бољем пријављивању новооболелих од малигнух болести од стране здравствених установа, у том периоду. Поред тога при тумачењу промена у обољевању и умирању треба имати у виду и утицај све бољих медицинско техничких процедура у дијагностици и лечењу, утицај фактора ризика за настанак болести као што су пушење, неадекватна исхрана, недовољна физичка активност и др, утицај животне средине као и повећање свести о значају превентивних прегледа ради раног откривања рака. Најчешће локализације малигнух обољења код мушкараца и жена у граду Врању, приказане су на графикону бр.10 и 11.

Графикон бр 10.Најчешће локализације малигнух обољења код мушкараца у периоду од 2000-2010

Графикон 11. Најчешће локализације малигних обољења код жена у периоду од 2000-2010

КОНТРОЛА КВАЛИТЕТА ВАЗДУХА

У периоду од јануара до децембра 2012. Завод за јавно здравље Врање вршио је континуирано контролу квалитета ваздуха, систематским дневним мерењем основних загађујућих материја SO₂, чађи, и NO₂, као и мерење таложних материја у месечним узорцима падавина.

На основу резултата испитивања, анализом података о имисионим концентрацијама типичних загађујућих материја закључујемо да је на подручју града Врања највећа загађеност и ризик по здравље људи условљена повећаним садржајем чађи у ваздуху у зимским месецима. Основне изворе аерозагађења чине термоенергетски објекти и саобраћај.

КОНТРОЛА КВАЛИТЕТА ВОДЕ ЗА ПИЋЕ

У 2012.г. Центар за Хигијену и хуману екологију ЗЗЈЗ Врање испитивао је хигијенску исправност воде за пиће из централног градског водовода. Узорковање је вршено 10 пута месечно по 12 узорак хлорисане воде на микробиолошки и физичко хемијски преглед. Од укупно 1470 узорак, микробиолошки је био неисправан 1 узорак или 0,07% због повећаног броја колиформних бактерија и укупног броја аеробних мезофилних бактерија а 6 узорак је било физичко хемијски неисправно или 0,41 % због боје, мутноће и повећане

потрошње КМпО4. Наведени резултати испитивања хигијенски исправности воде указују на здравствено безбедно водоснабдевање водом за пиће из градског водовода.

Испитивање воде из јавних чесама на територији града Врања вршило се из 11 јавних чесама до марта 2012. године. Склапањем новог уговора, у марту 2012.г испитивање хигијенске исправности воде се врши из 4 јавне чесме: Топлик 1, Пржар, Свети Никола и Отон Жупанчић, по један узорак воде месечно на основни микробиолошки и физичко хемијски преглед. Од укупно 63 узорака, 19 је било микробиолошки а 18 физички хемијски неисправно. На основу резултата испитивања, здравствено безбедана вода за пиће је из јавне чесме Свети Никола.

КОНТРОЛА КВАЛИТЕТА ОТПАДНИХ ВОДА

Центар за хигијену и хуману екологију ЗЗЈЗ Врање у 2012. години испитивао је квалитет отпадних вода по уговору. Укупно је узорковано 127 узорака отпадних вода на микробиолошки и физичко хемијски преглед. Већина отпадних вода била је микробиолошки неисправна и физичко хемијски неисправна. Физичко хемијска неисправност огледала се у боји, мутноћи али и присуству специфичних загађујућућих материја (феноли, детерџенти) које имају канцерогено односно мутагено дејство.

МОНИТОРИНГ ПОЛЕНА АЛЕРГЕНИХ БИЉАКА У ВАЗДУХУ

Завод за јавно здравље Врање вршио континуирано мерење концентрације полена. У 2012. години, због хладних дана и снежног покривача, сезона је трајала 27. 02. до 31.10. 2012. На почетку сезоне мерења, у марту, априлу и мају доминирали су полени дрвећа, што је уобичајено за тај период године и за наше климатско подручје, с обзиром да је искључиво сезона цветања дрвећа.

Од алергена најаче дејство у овом периоду испољили су полен брезе, тисе и чемпреса.

При крају овог тромесечног периода престају са цветањем скоро све врсте дрвећа сем липе и почиње емитовање полена трава и коприва. Полени трава и коприве која спада у корове, су јаки алергени, њихова полинација у овој години на подручју Пчињског округа је најдужа у односу на све остале алергене и трајала је 168 дана за траве и 152 дана за коприве. Повећане концентрације полена коприве и траве најчешће су повећане током јуна тако да су у овом периоду они главни узрочници алергијских реакција код људи.

У јуну, јулу и августу највећи алерген је полен амброзије. Амброзија је узрочник 50 % свих поленских алергија у свету. Концентрације амброзије биле су изнад граничне вредности укупно 4 дана са највећом концентрацијом од 92 зрна /m³, три пута већом од дозвољене. У односу на остале градове односно подручја у којима се прати концентрација полена на подручју Пчињског округа амброзија је доста мање заступљена.

У другој половини септембра и октобра завршава се цветање коровских врста, а њихове концентрације нису прелазиле граничне вредности.

МЕРЕЊЕ БУКЕ

Завод за јавно здравље Врање вршио је мерење буке у животној средини у 2012. години. Од 53 мерних тачака регистрована су прекорачења буке на 40 мерних тачака од законски дозвољених вредности. Међу највжнијим изворима буке је саобраћај, чак 80 % загађења буком у градовима узрокују аутомобили. У Врању доминантна бука у центру града преко дана је саобраћај а у вечерњим и ноћним сатима бука из угоститељских објеката.

МЕРЕ ЗА ПОБОЉШАЊЕ ЗДРАВСТВЕНОГ СТАЊА СТАНОВНИШТВА

На основу изнетог годишњег извештаја могу се издвојити следећи приоритети за даље праћење и анализу и предузимање одговарајућих превентивних мера:

1. Болести циркулаторног система - као водећи узрок смрти становништва и као један од водећих узрока обољевања становништва. У циљу смањења обољевања и умирања од ове групе болести предлажу се следеће мере примарне и секундарне здравствене заштите усмерене на становништво старо до 64 године, путем:
 - Васпитне интервенције на унапређењу здравља
 - Организовање детекције и санирање фактора ризика
 - Континуираног праћења и санирања угроженог здравља од болести циркулаторног система

2. Малигне болести

Као други по реду узрок умирања у општој смртности становништва града Врања. Мере за заустављање раста и пад стопа умирања и обољевања су следеће:

Примарна и секундарна превенција усмерена на становништво старо до 64 године:

- Васпитне интервенције и унапређење здравља
- Организоване детекције и санирање фактора ризика
- Реализовати програм праћења здравственог стања становништва за подручја контаминирана осиромашеним уранијумом
- Наставак праћења квалитета пијаћих вода
- Физичко-хемијске анализе
- Микробиолошке анализе
- Наставити са узорковањем вода у обиму од 32 узорка воде, на локацијама на којима је то и раније узорковано ради очувања следљивости резултата и упоређивања са ранијим мерењима

3. Заразне болести и епидемиолошка ситуација:

- На основу утвђене епидемиолошке ситуације заразних болести на територији града Врања, предлажу се следеће мере:
- Изградња пратеће комуналне инфраструктуре на нивоу насеља града, са посебним акцентом на насеља у граду Врању (где не постоји или је неадекватна)

- Уклањање дивљих депонија из насељених места, а посебно са територије града Врања и обавезна адекватна хигијенизација тих насеља (уз неопходно учешће надлежних инспекцијских органа, јавног комуналног предузећа „Комрад“ и грађана актуелних месних заједница).
- Набавка и постављање одговарајућег броја контејнера за одлагање чврстих отпадних материја (смећа) као и адекватно и правовремено уклањање смећа посебно из градских насеља (уз одговарајуће учешће јавног комуналног предузећа „Комрад“ и надлежних инспекцијских органа).
- Информисање грађанства од стране стручних лица служби ЗЗЈЗ Врање о актуелним заразним болестима и мерама за њихово спречавање и сузбијање (здравствено васпитни рад са становништвом путем медија).
- Превентивне ДДД послове (у граду и другим насељима на територији града), обављати у адекватним временским интервалима уз обавезну контролу извршених послова (уз неопходно обезбеђивање финансијске надокнаде од стране градских власти за одређене послове, као и обавезно ангажовање стручних служби ЗЗЈЗ Врање за поменуте послове
- Хигијенско санитарни надзор предшколских и школских објеката

4. Комплетна анализа отпадних вода градске депоније чистог комуналног отпада „Метерис“-квартално четири пута годишње.

5. Анализа квалитета воде из акумулације Александровачко језеро и бране Првонек у периоду од јуна до августа

6. У циљу спровођења Закона о заштити од буке, неопходно је извршити мерење нивоа комуналне буке у Граду Врању на више тачака како би се одредиле акустичне зоне и спровео мониторинг мерења нивоа комуналне буке у Граду Врању.

- Неопходно је извршити мерења нивоа комуналне буке у Врањској Бањи и појединим сеоским насељима где постоје извори бука (пилане, кафане, стругаре, фабрички погони и слично).
- Потребно је донети Одлуку Градског већа о забрани постављања звучних кутија испред угоститељских објеката, кладионица и других јавних објеката који служе за забаву и јавно окупљање. Такође треба забранити одржавање јавних манифестација на отвореном без посебне одлуке Градске управе са прецизно дефинисаним изворима снаге које одређује ЗЗЈЗ Врање својим мерним инструментима акустичним мерењима.

7. Редовна месечна контрола хигијенске исправности воде за пиће градских јавних чесама (дванаест) и локалних школских и сеоских водовода села Крива Феја, Г.Вртогош, Катун, Изумно, Ратаје, Павловац, Тибужде, Барелић, Власе и Големо Село.

Неопходно је ангажовање ветеринарских служби (уз евентуалну помоћ одређених организација са локалног нивоа), у регистровању и елиминисању утврђених резервоара тј. извора заразе у жариштима (домаће и дивље животиње као резервоари) због појаве

туларемије, бруцелозе, мишје грознице и других заразних болести које се преносе са животиња на људе на територији Града Врања.

8. Урадити програм контроле здравствене исправности животних намирница животињског порекла у занатској производњи у сарадњи са ветеринарском инспекцијом и ЗЗЈЗ Врање.
9. Редовна месечна контрола здравствене исправности намирница биљног и животињског порекла градске пијаце (микробиолошка исправност 6 узорака млека и млечних производа, 4 узорка јаја и здравствена исправност 5 узорка свежег воћа и поврћа сезонског карактера) у периоду од априла до октобра.
10. Наставити са детекцијом присутног алергена у спољашњој средини
11. У циљу унапређења квалитета ваздуха, предлаже се:
 - правилно планирање и зонирање насеља према рељефу и ружи ветрова (правилном локацијом индустрије, саобраћаја и стамбеног насеља), подизање зелених заштитних зона између индустрије и насеља, зеленило у насељу и око насеља (у Врању има око 200 000м² зелене површине).
 - Код пројектовања и изградње објекта посветити пажњу термоизолацији-мери за смањење горива
 - Правилан избор горива, тј. контрола квалитета фосилних горива (десулфурација горива, коришћење безоловног бензина) предлаже се топлификација и гасификација делова града који користе индивидуална ложишта. Као гориво избора сматра се земни гас.
 - Побољшање сагоревања у ложиштима што се може постићи равномерним ложењем и реконструкцијом ложишта
 - Појачана и стална контрола техничке исправности возила, нарочито из разлога што је већина возила стара и неадекватно одржавана
 - Избор технолошког процеса који најмање загађују околину
 - Стална контрола квалитета ваздуха
 - Код емитера код којих су вредности штетних и опасних материја изнад ГВЕ по важећем Правилнику, поставити филтре односно одговарајуће уређаје за пречишћавање.
 - Како би се смањиле вредности укупних таложних материја које су у летњим месецима изнад ГВИ (а потичу углавном од уличне прашине тј. грађевинско комуналних делатности) неопходно је редовно одржавање комуналне хигијене, забрана дивљих депонија, спаљивање смећа и др.
12. У циљу праћења утицаја НАТО бомбардовања и утицаја на здравствено стање становништва Града Врања, предлаже се реализација Пројекта: „Мониторинг

здравственог стања становништва на подручјима бомбардованим осиромашеним уранијумом“, Завода за јавно здравље Врање.

Аутор:

**Др сци.мед.Прим. Ержика Антић;
спец.соц.мед. др Марија Накић**

Директор ЗЗЈЗ Врање
dr sci.med.Prim Ержика Антић